

İSTANBUL
GELİŞİM
ÜNİVERSİTESİ

SOSYOLOJİYE GİRİŞ

İSTİHDAM

11. HAFTA

Dr. Öğr. Üyesi Pınar Karababa Kayalığıl

İstihdam

- Tüm kültürlerde iş ekonominin temelidir.
- Herhangi bir kültürün ekonomik sistemi mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımı üzerine kurumlar oluştururlar. Bu kurumlar kültürden kültüre değişirler.
- **Ekonomi:** Ekonomi, mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı ve tüketimini örgütleyen sosyal bir kurumdur.

İstihdam

- **İstihdam:** 'İş' bir ücret veya bedel karşılığı yapılan etkinliklerin adıdır.
- **Meslek:** Tam zamanlı veya kısmi zamanlı olarak bir işin belli görevlerini üstlenmekten oluşan meslek grubu üyeliğidir.
- Modern toplumda uzmanlaşma sınıf, statü, cinsiyet ve etnik-dini aidiyetlerle de ilişkili olarak ortaya çıkmıştır.
- Meslek üyeliklerinde insanlar sendikalar veya profesyonel gruplar tarafından ortak bir duruş benimseyebilirler.

İstihdam

- Modern toplumlarda ekonomik sistemin en ayırt edici özelliklerinden birisi son derece karmaşık bir işbölümünün bulunmasıdır:
  - Çalışma, insanların uzmanlaştığı çok fazla sayıda mesleklere bölünmüş durumdadır.
- Modern toplumların önemli bir özelliklerinden birisi, ekonomik olarak karşılıklı bağımlılıktaki çok büyük artıştır. Hepimiz, yaşamımızı sürdürmek için gerekli olan ürün ve hizmetler bakımından öteki çalışanlara bağımlıyız.
- Çalışma hayatı sosyal kurumlar arasında en etkilisi olarak tanımlanan ekonomi ile doğrudan bağlantılıdır.

Ekonomi

- **Ekonomi:** “toplumda mal ve hizmetlerin üretim, bölüşüm ve tüketimini düzenleyen sosyal kurumdur”. (Macionis. Ş. 412)
- İnsanlar mal ve hizmetlere değer atfederler.
  - İnsanlar mal ve hizmetlere neden değer verir?
- Üretim hem üreten kişiyi hem de tüketiciyi belli şekillerde tanımlar ve onlara statüler verir.
  - Tüketim üzerinden tanımlanan statüler neler olabilir?
    - Fikrimin İnce Gülü (Balkız), Adalet Ağaoğlu , 1976/ Sarı Mercedes, yönetmen Tunç Okan, 1992

Tarihsel Arkaplan

- Modern Toplumların ekonomisi üç teknolojik devrimin sonucu olan uzun sürede oluşmuş bir kurumdur.
- **Tarım Devrimi**
- **Sanayi Devrimi**
- **Bilişim Devrimi**
- Ekonomi sosyal kurumlar arasında en etkilisi olarak tanımlanıyorsa bunun sebebi nedir?

Tarım Devrimi

- Avcı ve toplayıcı toplumların geniş alanları ekmeyi öğrenmesiyle başlamıştır.
- Herkesin yiyecek üretme zorunluluğu ortadan kalktı
- Uzmanlaşma
- Kalıcı yerleşim
- Ticaret başladı ve **ekonomi** önemli bir sosyal kurum haline geldi

Sanayi Devrimi

- Sanayi Devrimi ekonomiyi daha nitelikli bir hale getirdi:
- **Yeni enerji kaynaklarının bulunması:** enerjiyi kas gücünden buhar gücüne kaydirdi ve ağır makineler çalışmaya başladı
- **Fabrikaların kurulması:** Buhar güçlü makineler işleri evlerden fabrikalara taşıdı
- **Seri ve kitlesele üretim:** endüstriyel ekonomi üretimin **hammadde**nin toplanıp üretilmesinden **mamul madde** üretimine dönüşmesini beraberinde getirdi.
- **Uzmanlaşma:** evde çalışan ve ürünlerin taamını üreten insanlar üretimin belli bir kısmında yer alması yönünde değiştii.
- **Ücretli işçi:** İnsanlar kendileri için çalışıp üretmekten başkaları için çalışan işçilere dönüştüler.

Bilişim Devrimi

- Otomatik makine ve robotlar insan işgücünün önemini azalttı.
- Büro çalışanlarının ve yöneticilerin rolü arttı.
- Endüstriyel sektörden hizmet sektörüne geçildi.
- Bilgisayar üretimde yerini aldı:
  - **Somut ürünlerden fikirlere geçiş,**
  - **Mekanik yeteneklerden eğitsel yeteneklere geçiş** (ör: bilgisayar okur yazarlığı)
  - **Fabrikadan her yerde çalışmaya geçiş:** Sanayi devriminde insanlar güç kaynaklarına yakın yerlerde çalışır ve yaşarken “kablosuzluk” her yeri bir ofise dönüştürdü.

Soru

- Bilişim devrimi sonrası geçilen Sanayi Sonrası Toplumda işgücünün bölünmesi nasıl gerçekleşmektedir?

Sosyolojide İstihdam

- Sosyolojinin ilk dönemlerinde dahi işbölümü ve toplumsal sonuçları yaygın olarak incelenmeye başlamıştır.
- Durkheim: Toplumsal işbölümü, mekanik organik dayanışma
- Karl Marx: Üretim ilişkileri, Yabancılaşma
- Weber: Protestan Ahlak, bürokratikleşme ve ruhun kaybolması

Durkheim

- İşlevselci bir toplum modeli benimseyen Durkheim için toplumsal düzen ve dayanışma bir toplumun işlevsel öncelikli gereksinimlerinin en başında gelmektedir.
- Ona göre toplumda düzen ve dayanışmanın kaynağı **işbölümü** ve **uzmanlaşma**dır. İş bölümü arttıkça bireylerin birbirlerine olan bağımlılığı da artmaktadır.
- Durkheim evrimci işlevselci bir bakış açısı sergilediği “**Toplumsal işbölümü**” adlı çalışmasında hem toplumsal düzen ve dayanışmanın hem de toplumsal değişimin sırasıyla mekanik ve organik adı altında iki farklı ideal tipinden söz eder.
- Mekanik Dayanışma:
  - Benzerliğe dayalı basit bir iş bölümünün olduğu geleneksel toplumlarda söz konusudur.
  - Bu düzen ve dayanışma tipinde kolektif bilinç ve kolektif kimlik bireysel bilinç ve kimliklerden daha güçlü ve baskındır.
  - Organik Dayanışma: farklılaşmaya dayalı karmaşık bir iş bölümü ve uzmanlaşmanın olduğu modern toplumlarda söz konusudur. (Sanayi tipi toplumun oluşmasını sağlayan dayanışma modeli).

Marx

- İktidarı elinde bulunduran egemen sınıf üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan sınıftır.
- Ekonomik gücü, siyasal egemenliği eline geçirmesini sağlar
- Bu da askeri güç ve fikir üretimi üzerindeki etkisini pekiştirir
- Alt yapı ve üst yapı arasında alt yapının belirleyici olduğu bir ilişki vardır.
- Alt yapı, üretim ilişkileridir.
- Üst yapıyı ise devlet, aile, din kurumları oluşturur.
- Her toplum, egemen sınıf ve bağımlı sınıf (işçi sınıfı) şeklinde ikiye ayrılır.
- Üretim araçlarına sahip egemen sınıf siyasal iktidarı, askeri güç ve fikir üretimini denetler.
- **Yabancılaşma:** sürecinde insanlar ve ürettikleri ürünler arasındaki doğal bağlantı çöker. İnsanlar ürettikleri ürüne, kendi hayatlarına ve doğaya yabancılaşırlar.

Weber

- **Rasyonelleşme:**
- Weber'e göre rasyonel eylem açıkça belirlenmiş bir amaca kilitlenmiş ve bu amaca ulaşmayı sağlayacak en uygun araçları seçmiş hesaplı ve planlı düşünmeye dayalı bir eylem tipidir.
- Bilimin, modern teknolojinin ve bürokrasinin gelişimi Weber tarafından toplu bir biçimde rasyonelleşme toplumsal ve ekonomik yaşamın etkinlik ilkelerine göre ve teknik bilgiye dayanarak düzenlenmesidir.
- Sanayi kapitalizmi beraberinde Protestan İş Ahlakının uygunlaştırılarak dünyevileştirilmesini getirmiştir.
- Yeni ekonomik sistem beraberinde bürokratikleşmeyi de getirecektir.

Lowell Fabrikası'ndaki Kadınlar

ÇEŞİTLİLİK ÜZERİNE DÜŞÜNME: İRK, SINIF VE CİNSİYET

Massachusetts Lowell'daki Fabrikada Kadınlar

1810'lu yıllarda insanlar İngiltere'den gelen bir gemiden inen, Boston'un iki çok tanınmış ailesi olan Cabotların ve Lowell'ın atası, Francis Cabot Lowell çok az insanın dikkatini çekmişti. Fakat Lowell beraberinde, ABD ekonomisinin gidip geliştiğini düşünenler de beraberinde bulundu. Planlar, İngiltere'de makine kullanımı hakkında ve bu ülkenin dokuma tezgâhlarının enerjisiyle çalıştığı ilk tekstil fabrikasının temeli oluşturacaktı (Eisler, 1977; Wertheimer, 1982).

Lowell, fabrikasını Massachusetts'de, Merrimack Nehri'ndeki bir şelalenin yanına inşa etti. Büyük dokuma tezgâhlarında kumaş dokumak için suyun gücünden yararlandı. Bu üretken fabrika küçük bir tarım köyünü, kısa süre içinde hızla gelişen bir endüstri kentine dönüştürdü. O'nun ölümünden sonra hatırasını yaşatmak için kasaba ismini değiştirdi.

Başlangıçta fabrikada çalışanların % 90'ını kadınlar oluşturuyordu. Fabrika sahipleri, kadınları tercih ediyordu, çünkü kadınlara haftada 2-3 dolar civarında ücret ödüyorlardı ki bu erkekler için ödenen ücretin yarısı kadardı. Birçok göçmen erkek bu çok düşük ücretlerle çalışmaya gönüllü olmasın rağmen, ön yargılar sıklıkla her türlü işte "yabancıların" önüne engel çıkarıyordu.

İşverenler, atlı yük arabalarını New England'ın küçük kasabalarına doğru sürüyor, zor durumdaki aileleri, kızlarını fabrikalara göndermeleri için zorluyor ve kızlarının düzenli bir mesleki eğitimin geçeceğini, meslek öğrenip disipline olacağını garanti ediyordular. Teklif çok sayıda ebeveynin ilgisini çekiyordu, çocuklarını gönüllü olarak gönderiyorlardı, ayrıca tek başına başının çaresine bakmak olasılığı da birçok genç kadını cezbediyordu. O dönemlerde kadınların yapabileceği işler sınırlıydı. Bu işler çoğunlukla da eğitim ya da ev bakımı ile ilgiliydi ve ücret fabrika işçiliğinden çok daha düşüktü.

Lowell fabrikasında kadınlar koşullarda kalmıyorlar ve aldıkları ücretin 1/3'ünü oda ve yemek için ödüyorlardı. Sokağa çıkma yasağı uygulanıyordu ve çalışma koşullarının bir gereği olarak düzenli kiliseye gitmek zorundaydılar. Her türlü ahlaki sorun (odalarına erkek getirmek gibi), sıkı disiplinle sonuçlanıyordu.

Ailelere verdikleri sözün bir gereği olarak fabrika sahipleri çok katı kuralları uyguluyorlardı. Yakın takip altında tutulan kadınların organize olamayacağını çok iyi biliyorlardı. Haftanın altı günü, günde on iki-on üç saat çalışan kadınların daha iyi çalışma koşulları istemek için yeterli nedenleri vardı. Fakat bırakın fabrikaya yönelik olarak yapılabilecek ulu orta herhangi bir eylemi, radikal bir yayını bulundurmamak bile çalışanın işinden kovulmasına neden olabiliyordu.

SİZ NE DÜŞÜNÜYORSUNUZ?

1. İlk tekstil fabrikalarında iş gücü cinsiyet, etnik ve irksal yönden nasıl bir görünüm arz ediyordu?
2. Kadınlar neden yakından takip ediliyorlardı? Günümüzde iş yerlerinde de aynı yakın takibin devam ettiğini düşünüyor musunuz?
3. Lowell'daki tekstil fabrikalarını, 12. Bölüm'ün başlangıcındaki Bangladeşli işletmeler ile karşılaştırınız. Benzer yönleri nelerdir? Farklı yönleri nelerdir?

